

סילבוס - תוכנית הוראה לקורס בין בבל לארץ ישראל בתקופת הגאונים – סוגיות הלכתיות

פרופ' עוזיאל פוקס | המחלקה לתלמוד

Between Babylonia and the Land of Israel in the Geonic | 09-068-01

Period: Legal Texts and Analysis

הרצאה	סוג הקורס:
2 (1 ש"ש)	היקף נ"ז:
תשפ"ה	שנת לימודים:
א'	סמסטר:
שלישי, 16:00	יום ושעה
שלישי, 13:00 – 14:00	שעת קבלה:
Uziel.Fuchs@biu.ac.il	מייל מרצה:
https://lemida.biu.ac.il	קישור לאתר למדה:

תיאור הקורס ומטרות למידה

תקציר הקורס

הקורס יעסוק בספרות ההלכה הארץ ישראלית (ספר המעשים), את ספר החילוקים בין בני בבל ובני ארץ ישראל, את השפעת המרכז הבבלי על ארץ ישראל (ספר והזהיר, הלכות ראו), חיבורי פולמוס נגד המסורת הארץ ישראלית (פירקוי בן באבוי), ואת ההשפעה של המסורת הארץ ישראלית על המסורת האשכנזית, ועל כמה מן המסורות ההלכיות במרכזים נוספים.

מטרות/תוצרי הלמידה

ידע

- להכיר את שרידי המסורת ההלכתית הארץ ישראלית, את חשיבותה ואת החיבורים ששרדו ממסורת זו.
- להכיר את החיבורים שדנו בהבדלים בין בני בבל ובני ארץ ישראל, ולהבין את המסורות הטקסטואליות של חיבורים אלה.
- להכיר את ההבדלים המרכזיים בין המסורת הארץ ישראלית למסורת הבבלית
- להבין את מניעי הפולמוס של בני בבל ובני ארץ ישראל
- להבין את המניעים לירידתו של המרכז הארץ ישראלי ועליית השפעת המרכז הבבלי
- להכיר את השפעת המסורת הארץ ישראלית בתחומים מסוימים ועל אזורי השפעה מסוימים.

מיומנויות

- הלומדים יוכלו לחשוף שרידים הלכתיים בחיבורים לא הלכתיים (פיוטים, כתבי פולמוס)

למידה פעילה - תכנון מהלך השיעורים:

ההוראה תתנהל כהרצאה פרונטלית. חלק נכבד מהשיעורים יהיה דיון בטקסטים שהוכנו על ידי התלמידים ויוצגו על ידם.

מס' השיעור	נושא השיעור	קריאה/ צפיה נדרשת	הערכה תהליכית/מעצבת
1	מבוא כללי לתקופת הגאונים ההקשר ההיסטורי	חובה: אברמסון, הגאונים; ברודי, ציון 1 – 36	
2	גיליון של ספר המעשים לבני ארץ ישראל ומהדורותיו של החיבור	חובה: לוי, מעשים לבני ארץ ישראל, 79 – 91 רשות: ניומן, המעשים	
3 - 4	עיונים בהלכות ארץ ישראליות שבספר המעשים		
5	ספר החילוקים שבין בני בבל ובני ארץ ישראל ומהדורותיו	מרגליות, החילוקים אלקין, הנוסח	
5	עמידה בקריאת שמע	רשות: קנוהל, פרשה	

6	כתובה מדאורייתא או מדרבנן	רשות: פרידמן, כתובת אשה
7	סוגיות נוספות בספר החילוקים: ענייני טומאה וטהרה, ענייני נישואין (שבע ברכות, קידושין בטבעת)	
8	אגרת פירקוי בן באבוי, גילוייה, מגמתה, פתיחת האיגרת	חובה: לוי, פירקוי
9	התפילה והפיוט בין בבל לארץ ישראל ואיגרת פירקוי בן באבוי	רשות: שפיגל, לפרשת
10	שרידי הלכה ארץ ישראלים בפיוט הקדום	רשות: אליצור, רבי פינחס הכהן
11	תרגומים ארץ ישראלים של מקורות בבליים: ספר השאלות ומדרש והזהיר	
12	תרגומים ארץ ישראלים של מקורות בבליים: הלכות פסוקות והלכות ראו	ברויאר, הלכות ראו, ההקדמה, עמ' יט – עמ' כח
14 - 13	השפעת ההלכה הארץ ישראלית עלהמסורות האשנזיות; שאלת 'השיבה השלישית'	סולוביצ'יק, השיבה השלישית ברודי, ישיבה שלישית עמנואל, מגנזי אירופה

*ייתכנו שינויים בסילבוס בהתאם לקצב ההתקדמות ואפקטיביות הלמידה

ציון סופי

משקל בציון הסופי	תיאור התוצר
80%	עבודת סיום
20%	תרגילים/מטלות במהלך הקורס

דרישות הקורס

הכנת המקורות, השתתפות פעילה בשיעורים, הגשת תרגילים

דרישות קדם

יכולת הכנה עצמית של מקור תלמודי

1. ש' אליצור, פיוטי רבי פינחס הכהן, ירושלים תשס"ד, עמ' 221 – 246.
2. י' ברויאר (מהדיר), הלכות ראו, ירושלים תשפ"א
3. ז' אלקין, 'הנוסח הקראי של "ספר החילוקים בין בני ארץ ישראל לבני בבל"', תרביץ סו (תשנ"ז), עמ' 101 – 111.
4. ברודי, ישיבה שלישית Jewish = "Was There a Third Yeshivah in Babylon?", R. Brody. Quarterly Review 109,2 (2019) 265–288
5. י' ברודי, ציון בין הפרת לחידקל: עולמם של גאוני בבל, ירושלים תשע"ו.
6. ב"מ לוין, 'מעשים לבני ארץ ישראל', תרביץ א, תר"ץ, עמ' 79 – 101.
7. ב"מ לוין, 'משרידי הגניזה, א: פירוקי בן באבוי', תרביץ ב, תרצ"א, עמ' 383-405.
8. מ' מרגליות, החילוקים שבין אנשי מזרח ובני ארץ ישראל, ירושלים תרצ"ח .
9. הלל ניומן, המעשים לבני ארץ ישראל, ירושלים תשע"א .
10. H. Soloveitchik, The "third Yeshivah of Bavel" and the הישיבה השלישית = cultural origins of Ashkenaz : a proposal, Collected Essays II (2014) 150-215
11. ש' עמנואל, מגנזי אירופה, ב, ירושלים תשע"ט, עמ' 15 – 77.
12. מ"ע פרידמן, 'כתובת אשה מדברי תורה או מדברי סופרים: על הכתובה בצפון אפריקה ויחסה למנהגי בבל וארץ-ישראל', שנתון המשפט העברית יא-יב (תשמ"ד-תשמ"ו), עמ' 91-97 .
13. י' קנוהל, 'פרשה שיש בה קיבול מלכות שמים', תרביץ עג, תשמ"ד, עמ' 11 – 31 .
14. ש' שפיגל, 'לפרשת הפולמוס של פירקוי בן באבוי', בתוך: תורתן של גאוני, ז, ירושלים תשנ"ב, עמ' 749 – 780.